

gyarországon a reformáció előtt, Debrecen, 1938, 178–225 (reprint: Bp., 1999); Uő, *Petrus Nigri „Clipeus Thomistarum”-ának (1481.) változata*, MKsz, 62(1938); Thomas WILLI, *Christliche Hebraisten der Renaissance und Reformation*, Judaica, 30(1974); Heinz SCHRECKENBERG, *Die christlichen Ad-versus-Judaeos-Texte und ihr literarisches und historisches Umfeld (13–20. Jh.)*, Frankfurt am Main, 1994, 544–547 (további irodalommal).

Lakatos Bálint

„Nincs boldogtalanabb a parasztembernél...” (1787 e.)

Az ún. parasztlének jellegzetes darabja, műfaját tekintve panaszének. Névtelen szerzője érzékletesen jeleníti meg a kiszolgáltatott paraszti lét keserűségét. Elsőként Dubinszky Mátyás jegyezte fel ék.-ében (*Cantiones variae*, 1787), népszerűségét mutatja, hogy különféle variánsai → Jankovich Miklós egyik korai dalgyűjteményében, a *Magyar énekekben* (1804) és számos további, 18–19. sz.-i daloskönyvben szerepelnek. Dallamát nem ismerjük, szövegét Bartók és Kodály is megzenésítette.

Kiad.: ECKHARDT Sándor, *Parasztors a régi magyar költészetben*, It, 1951.

Irod.: STOLL, 1963, ²2002, ³2004.

Gulyás Borbála

Nógrádi Mátyás (Nógrád?, 1617–Biharnagybajom?, 1681. szept. 1.)

Ref. lelkész, író. Léván, Nagybányán, Debrecenben, Olaszliszván, Nagyszombatban, Pozsonyban és Sárospatakon tanult. 1643-ban Tállyán rektor. 1644-ben a leideni egyetem teológiai karára iratkozott be, majd Angliába látogatott. 1647-ben Utrechtben folytatta tanulmányait. Még ebben az évben hazatért, Sárospatakon tanított. 1649-től Debrecenben, 1661-től Biharnagybajomban lelkész, 1665-től a tiszántúli egyházkerület püspöke. Fontos egyházszervező tevékenységet végzett a török pusztítás által feldúlt területeken.

Kritikatörténeti jelentőségű munkát írt a prédikációkészítés szabályairól (Debrecen, 1650). Bár a mű nem maradt fenn, megjelent prédikációiból rekonstruálni

lehet elképzeléseit az egyházi beszéd szerkezetéről, szakkifejezéseiről és egyéb lényeges kérdéseiről. *Epistolae ad Romanos scriptae...* (Debrecen, 1651) c. könyvében a Pál-levelet és a *Miatyánkot* magyarázza. A legátfogóbb magyar demonológiai műként számon tartott *Lelki próbakő* (Debrecen, 1651) elmélkedésekben és prédikációkban kifejtett erkölcsi és vallási tanításokat tartalmaz. A boszorkányokról szóló eszmefuttatásokhoz feltehetően azok a boszorkányperekről tudósító röplapok szolgáltattak anyagot, amelyeket angliai útján ismerhetett meg. E munkája előszavában említi, hogy tervezi egy lelkészársainak szánt példatár – florilegium – kiadását. Az *Idivség kapujában* (Kolozsvár, 1672) az 51. zsoltárt magyarázza Arthur Hildersam angol szerző nyomán. E kötetben található verses önéletrírása és neves személyekhez intézett 13 ajánlóverse. → Czeglédi István életét összefoglaló verse Czeglédi postumus megjelent művében (*Sion vára*, Sárospatak–Kolozsvár, 1675) látott napvilágot.

Kiad.: RMKT XVII/10, 1981, 23–38. sz. (versei); http://fulltext.lib.unideb.hu/book.cgi?lf=nogr_epis.lst (*Epistolae ad Romanos scriptae*).

Irod.: BERG Pál, *Angol hatások tizenhetedik századi irodalmunkban*, Bp., 1946; BARTÓK István, „Sokkal magyarabbul szólhatnánk és írhatnánk”. Irodalmi gondolkodás Magyarországon 1630–1700 között, Bp., 1998; PETRŐCZI Éva, *Debrecen és Bihar Nógrádi Mátyás verseiben; Sion várai*, in Uő, *Fél-szentek és fél-poéták*, Bp., 2002 (Régi Magyar Könyvtár. Tanulmányok); Uő, *Egy 17. századi peregrinus-csúfoló vers tanulságai*, in Uő, *Puritánia*, Bp., 2006 (Historia Litteraria, 20).

Bartók István

notáció (hangjegyzés)

1. egyszólamú zene, középkor

A Mo. területén fennmaradt legkorábbi (11–12. sz.-i) hangjegyes emlékek szinte kizárólag vonalrendszer nélküli, adiasztematikus – a hangmagasság jelölésére nem alkalmas – német neumaírással készültek. Minthogy e korai írá-